

Goed gezien

tussen Lek en Linge in 2018

Berry Lucas

Ingevoerde vogelwaarnemingen in waarneming.nl

Linkerpagina: Ross' gans, 30 januari in de Steenwaard.
Foto Oscar/Jolanda Balm.

Hiernaast: kraanvogels boven de Steenwaard op 7 april.
Foto Rob van Beers.

Het invoeren van waarnemingen via de website Waarneming.nl en mobiele apps die daar mee verbonden zijn, wint nog steeds aan populariteit. Daarmee is het een interessante bron van informatie over de vogelsoorten die door het jaar in het observatiegebied van de NVWC (zie kaartje) leven of er door heen trekken.

Voor onderstaand overzicht is het eigen verenigingsdeel van waarneming.nl geraadpleegd, nwc.waarneming.nl. Het verslagjaar 2018 heeft weer veel interessante waarnemingen opgeleverd, waaronder zelfs twee nieuwe soorten voor het werkgebied van de NVWC: Siberische boompieper en Ross' gans.

Hieronder blikken we terug op de zeldzaamheden, op vondsten van soorten die bij ons niet veel gezien worden, op opvallende aantalsontwikkelingen bij bepaalde soorten en op andere vermeldenswaardige observaties. De vermeldingen zijn per maand gerangschikt (ongeveer) op volgorde van eerste waarnemingsdatum, en soms bij de maand geplaatst waarin de meeste meldingen zijn gedaan of de hoogste aantallen zijn vermeld.

Januari

Vanaf 22 januari werd een ongeringde Ross' gans afwisselend aangetroffen in de Steenwaard en de Lazaruswaard, voor velen een nieuwe soort én een nieuwe soort voor het werkgebied (al is de herkomst twijfelachtig). Het exemplaar dat in oktober gezien werd door Mario Huizinga in het Lage Veld was wél geringd. Ook niet alledaags was de dwerggans die enkele dagen later in de Redichemse en Beusichemse waard tussen de kolganzen foerageerde. Aan de Utrechtse kant van de Lek kon men van januari tot maart ook de roodhalsgans bijschrijven, waarvan verschillende exemplaren zijn gezien. Pontische meeuwen zijn tegenwoordig, net als geelpootmeeuwen, geen zeldzaamheid meer, maar als je 4 adulte (+1 derde kalenderjaar) exemplaren tegelijk op De Waai ziet dan tref je het wel. De ondersoort monedula van de kauw, de Noordse kauw, werd in het centrum bij de Boerenstraat en in de Buitenwaard opgemerkt. In maart nog een keer in Eva-Lanxmeer. De helft van de meldingen van blauwe kiekendief in 2018 werd in deze maand gedaan in het Lage Veld (het betrof een vrouw en een man, jagend).

Februari

In deze maand tijdens de koudegolf, doken her en der bokjes op, vooral langs slootranden. De eerste houtsnippen werden in februari ook gezien, maar de hoofdmoot toch vooral in maart. Met ca. 25 waarnemingen was het een echt houtsnippenjaar. Een slootje langs de Hondijk was wel een erg vreemde plek voor een volwassen kwak. Na enkele dagen bleek de verzwakte vogel te zijn overleden.

Maart

Van de 99 kraanvogels (in 12 meldingen) in 2018, vloog de grootste groep van 60 exemplaren op 6 maart over de Zeedijk. Eén van de weinige kleine rietganzen dit jaar werd vliegend boven Voorkoop gezien (Daniël Beuker). In november van dit jaar ook pleisterend bij Schalkwijk. Tot tweemaal toe werden ijsgorzen waargenomen in de Everdingerwaard, op 30 maart zelfs twee aan de grond door Gerrit Jan Klop. Een rouwkwikstaart foerageerde met 5 witte kwikken in de Goilberdingerwaard. De zwartkopmeeuw is tegenwoordig een regelmatige gast en werd in maart tot mei op verschillende plekken rond de Lek gezien, soms met meerdere exemplaren tegelijk. De raaf wordt tegenwoordig her en der waargenomen in ons gebied; dit jaar vooral rond Asperen en Acqoy, regelmatig met twee exemplaren (ook in e zomermaanden). Er was vanaf maart sprake van een sterke influx van rode vrouwen in het voorjaar door aanhoudende oostenwind. In november gebeurde dat opnieuw. In 2018 werden in 23 kilometerhokken één of meer rode vrouwen gemeld.

April

Een snor werd door enkele vogelwerkgroepleden gedurende een dag luidkeels zingend gezien en gehoord in het rietveld van de waterberging aan de Holderweg. Langs de Linge bij Asperen ook in april en later in juli gedurende enkele dagen. De vierde grote pieper ooit geregistreerd bij Culemborg vloog op 8 april op van het bouwterrein van Parijsch, samen met graspiepers (Berry Lucas). Dezelfde dag gezien in de Everdingerwaard door Jouke Altenburg. Zeearenden werden in 2018 alleen overvliegend gezien, in april

een juveniel exemplaar boven de Everdingerwaard, maar ook een boven de Regulieren. Dwergmeeuwen werden alleen in april gezien, tot wel 8 exemplaren tegelijk, foeragerend in de Everdingerwaard en de Goilberdingerwaard. De enige bonte vliegenvanger van 2018 zong op 20 april aan de Notendijk op Landgoed Mariënwaardt (Wouter Kortleve). Leuke steltlopers worden vaak in de Everdingerwaard waargenomen, zoals op 22 april een Temmincks strandloper. Noordse sterns, zeldzaam in het binnenland, duiken de laatste jaren sporadisch op als doortrekker en pleisteraar. Maar liefst vijf exemplaren vlogen op 22 april tussen visdieven en een zwarte stern boven de Everdingerwaard. Op diezelfde dag werd ook nog een velduil jagend in de Goilberdingerwaard gesignaleerd. De visarend werd in 2018 op 23 dagen genoteerd in 20 kilometerhokken, de meeste in april, namelijk 12 stuks.

Mei

De zwarte wouw trok vooral in mei door: in vier kilometerhokken werd de soort gezien. In deze maand zongen op maar liefst zes plaatsen nachtegalen. Verder een zingende geelgors bij De Rotonde te Enspijk. Tweemaal in deze maand werden drie Noordse kwikstaarten op doortrek gezien. Bij de Veerweg aan de overzijde van de Lek werd een draaihals opgepikt door Jan Buys. De draaihals-waarneming van ene K. Bouter beschouwen we maar als een fabeltje. Van mei tot augustus waren een à twee zomertortels zo nu en dan te zien en te horen langs de Diefdijk tussen Schoonrewoerd en Leerdam, dat is wel heel (broed)verdacht... Een man roodpootvalk op 12 mei jagend boven de Lazaruswaard was een van de hoogtepunten van de Big Day en gescoord door

Bokje, 2 maart in De Regulieren.
Foto Mario Huizinga

Kwak, 23 februari aan de Hondijk.
Foto Frank Bos.

Dwerggans, 23 januari in de Redichemse waard.
Foto Mario Huizinga.

Eén van de vijf Noordse sterns in de Everdingerwaard, 25 april.
Foto Hetty/Johan Janssen.

Een geringde visarend in de Everdingerwaard, op 16 april.
Foto Hetty/Johan Janssen.

Juvenile porseleinhoen op 27 juli in de Baarsemwaard. Foto Hetty/Johan Janssen

Geoorde fuut in de Baarsemwaard, 25 augustus. Foto Hetty/Johan Janssen

Rosse grutto op 11 oktober in de Everdingerwaard. Foto Hetty/Johan Janssen

Rechts appelvink in de Plantage op 2 maart. Foto Hans Kunstman

Dirk van Opheusden en Jandirk Kievit. ⚡ Een **zwarte ooievaar** vloog zuidwest bij de Put van Buren (Jan Bos). ⚡ Een **krombekstrandloper** werd pleisterend waargenomen in de Everdingerwaard, zowel in mei als in juli. ⚡ Een **kwartel** riep langs de Driftsteeg (en later in de zomer twee keer op andere plaatsen). ⚡ Arjan Brenkman trof op 25 mei een zingende man **grauwe klauwier** aan bij de Woerdsteeg (Mariënwaerd), de derde in het werkgebied sinds 1977.

Juni

⚡ Op 1 juni had Benny Zijl een **middelste bonte specht** in beeld aan de Woerdsteeg. In 2014 werd deze naar het westen oprukkende soort dicht bij die plek ook al waargenomen. ⚡ Een grote verrassing na vele jaren was de luid zingende **grote karekiet** die zich op 16 juni ophield in de Beusichemse waard en vervolgens tot in juli in een rietkraag in de hoek van de N320 en De Meent. ⚡ Eckhart Heunks zag op 23 juni een **kleine jager** boven de Lek vliegen, ter hoogte van de afgraving. ⚡ Op 26 juni vloog een vrouwtje **woudaap** op uit het riet in de Everdingerwaard. Later in juli werd in die omgeving een roepend mannetje gehoord en in augustus een adult exemplaar gezien.

Juli

⚡ Een juvenile en een adulte **porseleinhoen** lieten zich van 21 tot 29 juli heel mooi bekijken in de Baarsemwaard. Een maand later zat er geruime tijd een juveniel in de Everdingerwaard. ⚡ De **wespendief** werd in het verslagjaar ongeveer 25 keer geregistreerd in

14 km-hokken, vooral in mei en augustus. Opvallend was het baltende paar in geschikt broedbiotoop, dat Daniël Beuker op 24 juli aanschouwde nabij de voormalige OVB-vijvers.

Augustus

⚡ 2018 was een recordjaar voor de **lepelaar** in ons werkgebied. Op 12 augustus was de groep rustende lepelaars in de Everdingerwaard zelfs uitgegroeid tot 164 exemplaren (zie artikel Hak-al 2018-4). ⚡ Tussen 24 en 28 augustus kon men een juvenile **geoorde fuut** in een strang in de Baarsemwaard uitstekend vanaf de Lekdijk observeren. ⚡ Een vrouwtje **krooneend** werd eenmalig gezien op de Lek bij Fort Honswijk. ⚡ Op 29 augustus werd een **roodkeelpieper** gehoord in de Everdingerwaard (Han van de Kolk).

September

⚡ Jan Buijs had op 16 september een adult vrouwtje **topper** in de Steenwaard. ⚡ Agaath Dankers-ten Hoeve fotografeerde op 23 september de enige **drieteenstrandloper** van 2018, eveneens in de Steenwaard.

Oktober

In oktober werd het weer wat drukker met leuke waarnemingen. ⚡ 'Maar' één zekere **bladkoning** dit jaar, zingend bij de Lange Dreef op 4 oktober. ⚡ Er worden wel eens **kanoetstrandlopers** gezien in onze contreien, maar nooit zoveel als op 6 oktober op de trektpost Redichemse Waard, 11 exemplaren naar west vliend! ⚡ Op die dag ook een doortrekkende **oeverpieper** op de trektpost, beslist

zeldzaam bij ons. ⚡ Een tweetal **buidelmezen** hing een dagje rond in het riet in de Everdingerwaard. ⚡ Op 10 oktober werd de eerste **Siberische boompieper** van Culemborg (en de tweede van Gelderland) vastgelegd bij de trektpost (zie Hak-al 2018-4). ⚡ Van 10 tot 13 oktober pleisterde een **rosse grutto** in de Everdingerwaard.

November

⚡ Vermeldenswaardig is de waarneming van vier doortrekkende **geelgorzen** op 4 november bij de Redichemse Waard. ⚡ Geen invasie in Culemborg, maar er werden toch nog 15 **pestvogels** gezien door Tom van der Have op 10 november bij de Focus-voetbalvelden. ⚡ Vreemd genoeg werden in 2018 meerdere **witkopstaartmezen** opgemerkt noordelijk van de Lek, maar niet bij ons. NVWC-waarneming.nl telt deze echter nog wél mee voor Culemborg e.o.: één exemplaar op 17 november in Polder Blokhoven (Schalkwijk) door Sjerp Weima.

December

⚡ 2018 was een goed waarnemingsjaar voor **goudhanen**. Er zijn van januari tot in december 178 waarnemingen met in totaal 419 (niet unieke!) exemplaren ingevoerd van de goudhaan, en 36 waarnemingen (45 exemplaren) van de vuurgoudhaan, met een piek in oktober. Twee daarvan zijn ten prooi gevallen aan de kat, zo meldde Jan Dirk Buizer. ⚡ Het aantal **ijsvogels** is in 2018 door de strenge vorst meer dan gehalveerd als je naar het aantal waarnemingen/exemplaren in waarneming.nl kijkt. ⚡ Dit jaar is ook aanzienlijk minder vaak een **roerdomp** gemeld, de meeste dit jaar in januari.

Begrenzing van het waarnemingsgebied van de NVWC binnen waarneming.nl. De titel "tussen Lek en Linge" dekt dus niet geheel de lading, want ook een strook boven de Lek en onder de Linge tellen we mee.

Meer en minder gemeld

In het verslagjaar 2018 zijn 208 soorten vogels ingevoerd, één soort minder dan het voorgaande jaar (exoten en ontsnapte soorten niet meegerekend). Steeds meer gebruikers voeren hun waarnemingen in op waarneming.nl. Bovendien wordt een waarneming van een bijzondere soort vaak meerdere malen ingevoerd door verschillende personen. Door dit waarnemerseffect kan uit de hoeveelheid waarnemingen en gemelde aantallen nauwelijks iets geconcludeerd worden over populatietrends en/of de werkelijke aantallen in het veld. Hoewel het misschien een vertekend beeld geeft, vermeld ik hier toch soorten waarvan in 2018 relatief meer waarnemingen c.q. hogere aantallen zijn doorgegeven (ca. 40% of meer) dan vorig jaar: brandgans, zomertaling, kraakeend, tafeleend, brilduiker, patrijs, dodaars, lepelaar, aalscholver, sperwer, bruine kiekendief, rode wouw, waterhoen, houtsnip, pontische meeuw, houtduif, turkse tortel, koekoek, smelleken, wielewaal, ekster, kauw, raaf, veldleeuwerik, huiszwaluw, Cetti's zanger, rietzanger, bosrietzanger, spotvogel, tuinfluiter, braamsluiper, grasmus, vuurgoudhaan, goudhaan, boomkruiper, beflijster, zanglijster, grauwe vliegenvanger, blauwborst, zwarte roodstaart, paapje, huismus, ringmus, gele kwikstaart, grote gele kwikstaart, boompieper, keep, appelvink, kneu, grote barmsijs, rietgors.

Van een afname van de gemelde aantallen met meer dan ca. 40% ten opzichte van 2017 was sprake bij: kleine zwaan, slobbeend, pijlstaart, roerdomp, Kievit, bontbekplevier, kleine plevier, grutto, bokje, kempaan, tureluur, bosruiter, groenpootruiter, dwergmeeuw, zwarte stern, hollen-duif, ransuil, ijsvogel, zwarte mees, baardman, oeverzwaluw, boerenzwaluw, spreeuw, vink, kruisbek. ⚡

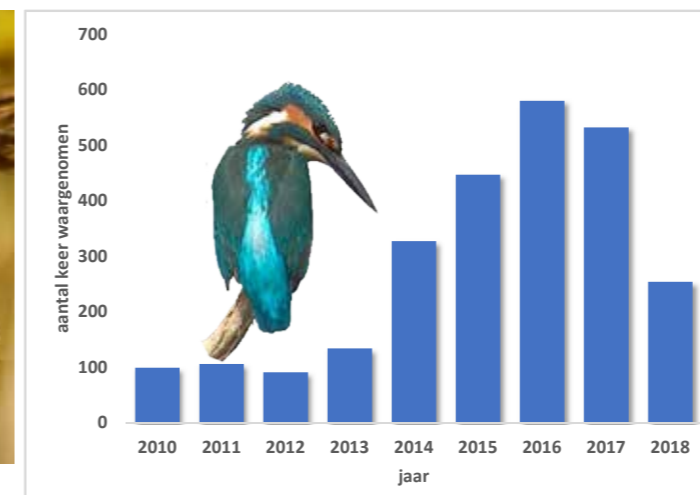
Een zeldzame opname van de verborgen levende Cetti's zanger, 29 april in de Everdingerwaard. Foto Hetty/Johan Janssen

Man beflijster op 4 april in de Steenwaard. Foto Jan Andries

Buidelmee, 9 oktober in de Everdingerwaard. Foto Hetty/Johan Janssen

Het aantal ijsvogelwaarnemingen is in 2018 meer dan gehalveerd door sterfte in de vorstperiode in het begin van het jaar.

Goed gezien tussen Lek en Linge in 2018

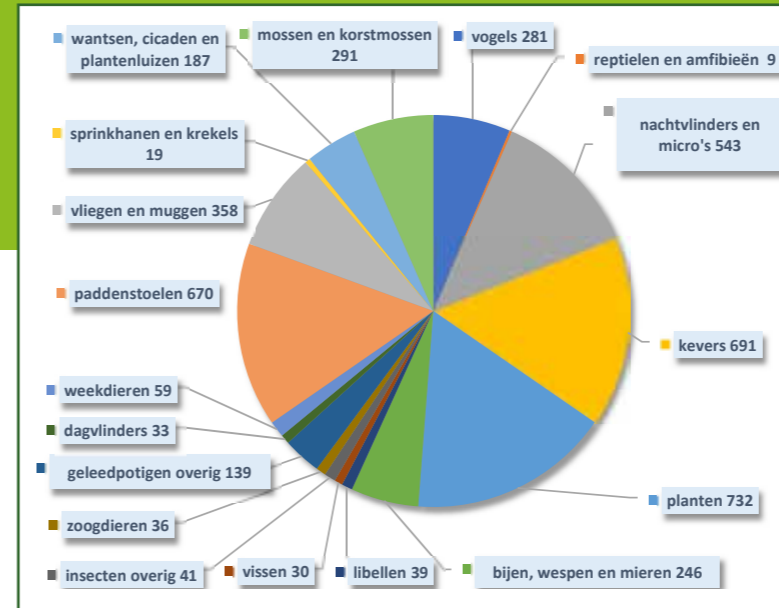
Overige soortgroepen

Ingevoerde waarnemingen in Waarneming.nl door Berry Lucas

Vogels maken weliswaar een groot deel uit van het totaal aantal ingevoerde waarnemingen in ons verenigingsdeel van waarneming.nl (nwc.waarneming.nl), maar andere soortgroepen dragen het meeste bij aan de lengte van de soortenlijst van ons werkgebied. In 2018 werden maar liefst 335 nieuwe soorten (exclusief de exoten en ontsnapte soorten) toegevoegd, een toename van 8,2%. We lopen in dit verslag per soortgroep de waarnemingen van 2018 langs, met speciale aandacht voor zeldzaamheden (deze worden in waarneming.nl met rode letters aangeduid) en voor nieuwe soorten voor het gebied.

Van sommige soortgroepen is determinatie tot op soortniveau soms erg lastig, anders zouden bepaalde vondsten de soortenlijst nóg langer hebben gemaakt. Anderzijds zijn niet alle ingevoerde waarnemingen al goedgekeurd door de validators van waarneming.nl. Als plaatselijke natuurvorsers het veel minder toegankelijke systeem van de andere waarnemingenwebsite telmee.nl hebben gebruikt, dan konden deze waarnemingen niet in dit verslag worden meegenomen. Ze staan dan wel in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDF), maar dat is nogal prijzig om te raadplegen. Als een soort hieronder als 'nieuw' wordt vermeld, dan hoeft dat dus niet altijd te betekenen dat deze soort hier nog nooit is gevonden of nooit eerder voorkwam. Aan de vele voor het eerst geregistreerde soorten heeft vooral ook de intensieve zoekactie op de 700-soortendag van de NVWC bijgedragen. Enerzijds gaat het om soorten die hier vrij gewoon zijn,

maar juist daarom nooit ingevoerd zijn in het waarnemingsysteem, anderzijds betreft het ook echt nieuwe en spannende ontdekkingen. Enkele leden hebben zich de afgelopen jaren met veel ijver geworpen op tot nu toe vrij onderbelichte en lastige soortgroepen. Hofleveranciers van waarnemingen met een brede scope zijn vooral Hans Kunstman, Wim Rubers en Paul Hoekstra. De invloed van de langdurige droogte en hitte deze zomer heeft waarschijnlijk twee kanten op gewerkt. Het leverde warmteminnende (vaak zuidelijke) soorten op die reageren op de klimaatverandering, aan de andere kant lijken sommige soorten en soortgroepen te lijden hebben gehad van de droogte of waren minder zichtbaar. Wetenschappers voorspellen dat veel soorten door ander landgebruik, milieuvervuiling en klimaatverandering op korte termijn dreigen uit te sterven. Ook in deze streek verliezen soorten geschikt leefgebied en zullen met stille trom vertrekken. Toch zal het aantal nieuwe vondsten van soorten en daarmee ons inzicht in de Culemborgse biodiversiteit de komende jaren nog groeien. Met de huidige smartphones kun je al redelijk goede macrofoto's maken en determinatie apps als Obsidentify worden steeds beter; de herkenningstool is nu ook al geïntegreerd in de nieuwe website van waarneming.nl. Zo kan een onbekende soort plant, ongewervelde, vogel of andere fauna met een foto ook door een 'leek' redelijk betrouwbaar tot op soort gedetermineerd worden, of je wordt goed op weg geholpen richting een soortenfamilie of -geslacht. Een determinatiegids is dan soms onmisbaar om de soort te bepalen. Je kunt daarna ook nog hulp krijgen van de beoordelaars van waarneming.nl om tot een definitieve determinatie te komen. De soortenlijsten van de onder genoemde soortengroepen zijn te vinden op https://nwc.waarneming.nl/soortenlijst_wg_v3.php.

Links diagram van het aantal soorten dat per soortgroep is ingevoerd in waarneming.nl voor het waarnemingengebied van de NVWC, stand 2018.

het onder meer om zeldzamere soorten als: sleedoorndwergspanner, appelsneeuwmot (waarvan de bladmijn gevonden), bont halmuiltje en late wilgenvouwmot. Ook bijzonderheden als bruine sikkeluil, kanariepietje, kraagvleugelmot en prachtstipspanner werden weer aangetroffen. Erg veel waarnemingen in 2018 ook van 'dagactieve nachtvlinders' als kolibriefvlinder, sint-jansvlinder, gamma-uil en muntvlinder. Door de mooie zomer waarin veel genachtvlinder is, was het aantal meldingen van veel nachtvlinders sowieso veel hoger.

Planten

Vooraf tijdens de 700-soortendag zijn er nieuwe plantensoorten voor dit gebied ingevoerd, maar het betrof ook heel gewone soorten. Er kwamen 36 soorten bij, waarvan 25 inheemse. Culemborg en omstreken telt volgens waarneming.nl nu 841 plantensoorten in het wild, waarvan 732 inheems of ingeburgerd zijn. Zeldzaamheden die voor het eerst zijn ingevoerd in 2018: kleine zandkool, kamferalant, rechte alsem, riviervandzaad, mispel, knopkroos, muurhavikskruid, moerashyacint, akkerklokje, kleine kaardebol, donkere ooievaarsbek en stengellose sleutelbloem. Bijzonder was de vondst van de zeer zeldzame trilgraszegge langs een sloot in de wijk Parijisch-Noord, een soort die overigens toe lijkt te nemen in Nederland.

Paddenstoelen

Op het gebied van paddenstoelen is nog veel te ontdekken door degenen die in deze soortgroep duiken en er zelfs microscopisch onderzoek aan wijden. Aan de 647 soorten die al op het NVWC-deel van waarneming.nl te vinden zijn, werden in 2018 23 soorten toegevoegd door enkele waarnemers. Veel daarvan stonden in de Tichelterreinen bij Buren en werden vooral ontdekt door Carolien Reinderts en Hans Kunstman. Nieuwe bijzondere soorten waren dit jaar kammetjesstekelzwam, rafelig breeksteeltje, wijnrode boleet en de zeer zeldzame grootsporige wimperzwam. Daarnaast weten enkele waarnemers andere schimmelsoorten (en plantenziekten door schimmels) goed te herkennen, zoals in 2018 de zeldzame sleedoornroest, mahonieroest en agrimonieroest.

Mossen en korstmossen

De 18 niet eerder in waarneming.nl ingevoerde soorten in het werkgebied van de NVWC waren dit jaar vooral korstmossen. Zeldzame soorten werden vooral in en rond Buren gevonden: geel schriftmos, duindaalder, beukenvlekje grauwe dijkkringkorst en klein boomzonnetje. Ook de muurdaalder en het groen schorssteeltje werden daar weer gevonden. Enkele van deze korstmossen zijn Rode lijst-soorten. Het isidieus vingermos, ook een bedreigde Rode lijst-soort, werd gevonden in polder Nieuw-Schaayk bij Leerdam. Het gerimpeld kronkelbladmos stond nog steeds bij de Waai. In een sloot in de Polder over den Graaf trof men het bronmos aan, een zeldzaam drijvend levermosje dat voornamelijk voorkomt in schoon water in het rivierengebied en in het Vechtplassengebied.

Nachtvlinders en micro's

Het zoeken naar nachtvlinders in deze regio met beschenen witte lakens, lichtvallen en 'smeer' is een populaire bezigheid binnen de club en er is veel kennis. Vooral de vangactiviteiten tijdens de Culemborgse 700-soortendag zorgde dit jaar voor een grote oogst aan soorten die niet eerder zijn gemeld voor ons gebied op waarneming.nl. De lijst met ooit ingevoerde soorten op nwc.waarneming.nl nam vorig jaar toe met maar liefst 72 tot in totaal 543. In 2018 ging

Bijen, wespen en mieren

Door de zorgwekkende berichten over bijensterfte en sterke afname van insecten die van belang zijn voor gewasbestuiving, hebben steeds meer mensen oog voor onze (wilde) bijen. In 2018 werden 'nieuwe' bijensoorten in waarneming.nl gezet als klokjesdikpoot, fluitenkruidbij, vroege zandbij, meidoornzandbij en roodpotige groefbij. Ook de zeldzamere gewone kegelbij werd opnieuw aangetroffen in Buren. Verder zijn er vooral veel nieuwe wespsoorten uit diverse families (sluipwespen, spinnendoders, bladwespen, galwespen, echte wespen enz.) genoteerd, te veel om op te noemen. De niet zeldzame, maar voor het eerst via waarneming.nl in ons gebied vastgelegde middelste wesp mag apart genoemd worden: deze grote wespsoort is bijna zo groot als de bekende hoornaar en kan daarmee verward worden. De zeldzame knotsprietbladwespsoort *Cimbex connatus* werd aangetroffen in het gebied de Kijfakker bij Geldermalsen. Verder werd de eveneens zeldzame kleine knotswesp in de Beusichemse Waard gevonden. Met de 31 in het verslagjaar toegevoegde soorten in deze groep, staat de teller nu op 246.

Wijnrode boleet, Tichelterreinen. Foto Hans Kunstman

Karmozijnrood weeskind op smeer, Plantage. Foto Wim Rubers.

Riviervandzaad komt oorspronkelijk uit Centraal Europa en is via de Rijn ons land binnengekomen. Foto Wikipedia, Christian Fischer.

Boven fluitenkruidbij, Plantage. Foto Hans Kunstman. Hieronder de knotsprietbladwesp *Cimbex connatus*, Kijfakker bij Geldermalsen. Foto Jelga Biesheuvel.

Goed gezien

Hierboven grote populierenboktor, Prinses Irenesluis Wijk bij Duurstede. Foto Paul Dirksen. Daarnaast plasrombout, Tichelgaten Buren. Foto Hans Kunstman.

Rechtsboven zwarte vlieg *bibio anglicus*, De Meent Beusichem. Onder zuidelijke schildwants, Plantage. Foto's Hans Kunstman.

Boommarter, 31 augustus 2018, Lage Veld Beesd. Foto Benny Zijl.

Rechts wolven, foto Dirk Hoogenstein.

Kevers

Van deze omvangrijke groep stonden er in 2017 nog 635 soorten geregistreerd in nwc.waarneming.nl, maar daar kwamen dit jaar 65 nieuwe soorten bij. Landelijk geen zeldzame, maar zeker ook niet heel algemene soorten met aansprekende namen als hazelnootboorder, bonte klopperkever en gegroefde haarwaterroofkever. De kever *Larinus turbinatus* is een betrekkelijk nieuwe soort in Nederland door klimaatverandering en op enkele plekken dit jaar ook in onze regio gevonden. Zeldzamere soorten die in 2018 zijn gevonden: grote populierenboktor bij de Prinses Irenesluis te Wijk bij Duurstede en muskusboktor in de Regulieren.

Libellen

De libellen vormen een relatief kleine groep (39 soorten in het werkgebied) die bij de NVWC nauwgezet geïnventariseerd wordt. Er waren dit jaar geen nieuwe soorten, maar wel was er de tweede waarneming van de zuidelijke keizerlibel op Mariënwaerd, waren er enkele nieuwe meldingen van de hier niet veel voorkomende gewone pantserjuffer in de Tichelgaten bij Buren en was er een opvallende stijging dit jaar van waarnemingen van de plasrombout. Er werd langs de Lek één larvenhuidje gevonden van de rivierrombout.

Dagvlinders

Het was een bijzonder jaar voor dagvlinders vanwege het warme voorjaar en de extreem droge zomer. Het aantal vlinders hartje zomer was lager dan normaal, maar enkele soorten, zoals het icarusblauwtje waren juist talrijker. En nog nooit werden er zoveel koninginnenpages gezien als in 2018. Zie ook het verslag van de insectenwerkgroep (p 32). Maar liefst drie zeldzame soorten verrijkten in 2018 de vlinderfauna van Culemborg en omstreken, alle drie soorten die tegenwoordig (weer) wat vaker worden gezien in het land. De grote vos werd in juni gefotografeerd aan de Beusichemse Broeksteeg door Davis Vos. Spectaculair waren ook de keizersmantels die op één dag (22 juli) op twee plekken in de Voorkoop en in Buren rondfladderden op zoek naar waardplanten. Behalve die keizersmantel had Anthonie Stip ook het geluk het eerste en enige scheefbloemwitje van de Betuwe in zijn tuin in Buren te kunnen betrappen. Het scheefbloemwitje is van oorsprong een bergsoort en doet Nederland pas sinds enkele jaren vanuit het (zuid)oosten aan. Bijzonder dit jaar was ook de waarneming van een eikenpage aan de Waldeck Pyrmontdreef. Het hooibeestje, normaal hier nauwelijks nog te vinden, is op drie plaatsen gezien in de uiterwaarden.

Insecten overig/geleedpotigen overig

Grappig is dat de 700-soortendag ook 'nieuwe' soorten als de hondenvlo en het zilvervisje heeft opgeleverd. Enkele soorten schietmotten zijn dit jaar voor het eerst vastgelegd. In juli kon, samenhangend met de warme omstandigheden, het fenomeen 'zomersneeuw' gezien worden langs de Lek. De veroorzaker is de

massaal uitvliegende schorras (*Ephoron virgo*), een eendagsvlieg die in 1991 terugkeerde naar Nederland toen het rivierwater weer schoner was geworden. De larven leven een jaar ingegraven in de bodem van de rivier. Zie ook <http://bit.ly/schorraas>.

2018 leverde ook 15 nooit eerder gemelde spinnensoorten op, zoals de zeldzame kerkzesoog, en daarnaast een aantal nieuwe galmijten. Bodemdierpjes zijn bij ons tot nog toe heel onderbelicht. Specialisten Anne Krediet en Gijs Baller noteerden na onderzoek in de Lazaruswaard een groot aantal hier nog niet bekende soorten, waaronder de zeldzame duizendpoot rode aardkruiper en de eveneens niet veel voorkomende miljoenpoten dwerggribbel en smalle platrug. De daar aangetroffen springstaart *Onychiurus edinensis* is volgens waarneming.nl zeer zeldzaam.

Hetty en Johan Janssen uit Asperen meldden de eveneens zeer zeldzame spinduizendpoot. Deze opvallende verschijning komt oorspronkelijk voor rond de Middellandse Zee. Het is een klein roofdier dat vaak te vinden is in slaapkamers en badkamers waar hij zich erg snel uit de voeten kan maken (niet vastpakken, want dan steekt hij als een bij!).

Vliegen en muggen

Het loont zeer de moeite als natuurliefhebber om je te verdiepen in de soortenrijke en bonte groep van de tweevleugelige insecten. Het lijstje van ons werkgebied werd in het verslagjaar met 45 nieuw geregistreerde soorten uitgebreid, vooral gedetermineerd door Paul Hoekstra. Vaak hebben de vliegen alleen een wetenschappelijke naam, maar als ze een Nederlandse naam hebben gekregen, zijn deze soms heel plastisch zoals de bonte hertenzwambreedvoet, de veelvlekkorsetvlieg en de gebandeerde composietenboorvlieg. Voor deze hobby moet men dus niet alleen geen afkeer hebben van harige insecten, maar ook niet aan hippopotomonstrosesquipedaliofobie lijden (even googelen!). De meest zeldzame nieuwe tweevleugelige in 2018 was een rouwvlieg (eigenlijk een soort mug) met de naam *Bibio anglicus*, door Hans Kunstman opgespoord bij de Meent te Beusichem.

Sprinkhanen en krekels

Geen nieuwe soorten binnen het werkgebied van de NVWC dit jaar. Wel weer een waarneming van de niet zo algemene sikkelsprinkhaan in de Tichelterreinen.

Wantsen, cicaden en plantenluizen

Goed zoeken door (amateur-)entomologen leverde een fiks aantal soorten uit deze verzamelgroep op. Van de 96 meldingen in 2018, ging het in 24 gevallen om nieuwe soorten. Wat een verscheidenheid! Vooral voor de kleine plantenluizen moet je een goed oog hebben en geduld bij het determineren. Aan de waarneming van de zeer zeldzame zwaluwwants zit een akelig verhaal vast. J.E.M.H. van Bronswijk uit Zoelmond meldt op 6 augustus op waarneming.nl: "Vanuit huiszwaluwnest onder het dak de slaapkamer

binnengedrongen en daar de afgelopen week de slaapster stekend." Dat moet niet prettig zijn geweest voor de schone slaapster, aangezien het volgens de melding om "100-1000 exemplaren foeragerend" ging.

De zuidelijke schildwants werd net als in 2017 ontdekt, dit keer in de Tichelterreinen door Karin Verspui. De soort heeft zich van uit zuidelijk Europa steeds meer naar het noorden verspreid. Dat geldt overigens ook voor onder andere de grauwe schildwants, die weliswaar als zeldzaam te boek staat, maar zich in drie jaar tijd hier sterk verbreid heeft. Afgelopen jaar waren er ook weer meer meldingen van de oprukkende bladpootrandwants, een exoot uit Amerika (die daar als plaagsoort wordt beschouwd).

Weekdieren

Nieuw voor ons werkgebied was dit jaar de platte zwanenmossel, gevonden door M. Hospers in de Steenwaard.

Zoogdieren

Met de cameraval wist Jurgen Geven met de zoogdierwerkgroep op 17 mei weer voor de tweede maal ooit in het werkgebied een (glimp van een) das vast te leggen (video: http://bit.ly/das_az). Benny Zijl kreeg in augustus een boommarter op klaarlichte dag fraai in beeld (6e waarneming in het werkgebied). Twee steenmarters staken die maand de Wethouder Schoutenweg over en verdwenen in een nabijgelegen wilgenbosje (Peer Vos). Het aantal observaties (inclusief vraatsporen) van de Europese bever was hoger dan ooit in 2018. In het gebied dat de waarnemingsregio van de NVWC beslaat zijn sinds 1589 42 soorten waargenomen (inclusief de wolf en de otter).

Vissen

Er werden vooral enkele algemenere soorten ingevoerd en daarnaast werden ook enkele malen de recente exoten marmargrondel, zwartbekgrondel en Kesslers grondel gevangen, de laatste twee alleen in de Lek. Als we de uitheemse soorten meetellen zijn er volgens nwc.waarneming.nl 42 soorten vissen bekend in NVWC-gebied.

Reptielen en amfibieën

Tussen Lek en Linge komen volgens nwc.waarneming.nl 9 soorten inheemse amfibieën voor en geen (inheemse) reptielen, al is in het verleden wel de ringslang waargenomen (o.a. door mijzelf eind jaren zeventig) maar niet geregistreerd in waarneming.nl. Dat soortenaantal is al jaren constant sinds de vondst van een alpenwatersalamander in 2013. Met de in deze omgeving uitgezette exoten (vroedmeesterpad, roodbuikschildpad en lettersierschildpad) erbij kom je wel op twaalf. De waarnemingen van de wat zeldzamere amfibieën poelkikker en kamsalamander zijn dit jaar weer vooral in de uiterwaarden gedaan.

De wolf tussen Lek en Linge: na vier eeuwen teruggekeerd

Op nwc.waarneming.nl kun je waarnemingen vinden die tot ver terug in de tijd gaan, mits iemand de historische vermeldingen heeft ingevoerd. Zo is de vroegste waarnemingsdatum bij de soortgroep Vogels 15 december 1925, toen er een grote trap moet hebben gezeten (en geschoten is?) bij Beesd. Maar de oudste datum vond ik onder de soortgroep Zoogdieren, met als oudste bekende waarneming die van *Canis lupus*, de wolf, nl. op 27 december 1589 te Mariënwaerd. Deze registratie (door ene HPvdM) was gebaseerd op oude geschiedkundige aantekeningen van de Culemborgse notabel Gerardt Vremdt, die had beschreven hoe Culemborgse 'borgers' en soldaten korte metten hadden gemaakt met de arme wolf en deze toen al bijzondere verschijning ter vermaak van de 'borgerlieden' hadden opgehangen aan de 'kaak' op de hoek van het stadhuis. Niemand had ooit kunnen bedenken dat deze mythische soort ook voor het waarnemingsjaar 2018, meer dan vierhonderd jaar later, vastgelegd kon worden in deze regio. Althans, ik heb het als goede Culemborgse 'borger' zelf maar ingevoerd in waarneming.nl, afgaande op gegevens van de faunaschade-afdeling van de gezamenlijke provincies (BIJ12) en het Wageningse instituut WUR. Daar is informatie te vinden over een mannetjeswolf, die twee schapen had gedood op 10 juli 2018, in de omgeving van Buren. De exacte locatie bij Buren is niet openbaar, maar zo deze wolf niet precies door 'NVWC-gebied' liep, dan was hij er zeker heel dichtbij. De zwervende wolf bleek één van de 10 wolven die in 2018 vanuit de groeiende populatie in Duitsland de stap over de grens hebben gewaagd. De Burense wolf was vanuit Duitsland via Friesland, Flevoland en de Betuwe in enkele weken tijd ongezien door Nederland naar Vlaanderen gelopen. De enige sporen waren bijtewonden in de gedode schapen waarin onderzoekers wolven-DNA konden traceren.

Het was een bliksembezoek van Bor de Wolf, maar als natuurliefhebbers zien we het toch als een mooie aanwinst voor de fauna van de regio, na de recente verschijningen van de bever, de boommarter en de das. Al denkt men daar in sommige kringen heel anders over en zouden sommigen het liefst direct weer op vervolging overgaan (terwijl de schade eigenlijk wel meevalt). Wat dat betreft is er in 400 jaar niets veranderd. Een uitgebreide versie van dit artikel is te lezen op de website <https://culemborgsecourant.nl/lokaal/wolf-na-eeuwen-weer-even-terug-de-west-betuwe-545333>